

SKOLE OG UDDANNELSE I TRAP, 6. UDG.

**Niels Ehlers Koch (chefredaktør): Trap Danmark, 6. udgave. Hørsholm:
Trap Danmark A/S 2016-2021. 34 bind.**

AF ERIK NØRR

Et af de mest spændende bogprojekter i mange år er udgivelsen af sjette udgave af standardværket Trap Danmark. Værket udkommer både som 31 storbind omfattende en eller flere kommuner og som 98 kommunebøger, der hver kun omfatter en enkelt kommune. Desuden udgives to bind om Danmark som helhed og et topografisk atlasbind i målforholdet 1:75.000. Herudover planlægges særlige bind for Færøerne og Grønland. Foreløbig er udkommet 17 bind. Jylland er dækket nord for linjen fra Hedensted til Skjern, og på Sjælland er Nordsjælland og Hovedstadsområdet udkommet, bortset fra København, der er planlagt til udgivelse ultimo 2020.

Bøgerne er generelt meget velskrevne. I modsætning til de tidligere udgaver (1. udgave 1856-64; 5. udgave 1953-72) kan man læse teksten fortløbende, da beskrivelsen har langt mindre præg af opslagskarakter. Hele værket er forsynet med fine nyoptagne farvebilleder, suppleret med gode ældre fotografier i sort-hvid, skematiske opstillinger og kort. Mange af illustrationerne indgår i "bokse", hvor teksten er længere end i de egentlige billedtekster. Herudover findes der i alle bind indskudte temaartikler på farvet papir.

I de første fem udgaver af *Trap Danmark* har grundinddelingen af landet været amter og sogne. Men med kommunalreformen i 1970 og kommunal- og strukturreformen i 2007 har den nye Trap været tvunget til at opgive sogneinddelingen som grundlag. I stedet har man naturligt valgt de nye kommuner fra 2007 som hovedinddeling.

Alle bindene indeholder store kapitler om natur og landskab, historie, gennemgang af byerne, kulturen i bred forstand og et kapitel, som omfatter samfund og erhverv og beskriver kommunens udvikling siden strukturreformen i 2007. Trap er et topografisk værk, som omfatter beskrivelse af alle kommuner og lokalsamfund. Heri indgår skole og uddannelse på en række måder, både som led i brødteksten, som temaopslag på farvede sider og som indskudte bokse med billeder og tekst.

Hovedkapitlet *Historie* er for hver kommune inddelt i særlige underkapitler for tidsperioderne 1850-1920, 1920-1970 og 1970-2007. I langt de fleste tilfælde, men

ikke alle, er der for hver tidsperiode et afsnit om *politik, uddannelse og sociale forhold*. I disse afsnit får man en summarisk oversigt over skolerne i kommunen. Der kan være oplysninger om centralisering af skolevæsenet og om nedlæggelse af skoler som følge heraf. I købstæderne er der ofte givet oplysning om årstal for nye skoler, mens der på landet som regel er mere generelle bemærkninger. Et eksempel fra Ikast-Brande Kommune (bd. 8, s. 208): "Velfærdsstatens udvikling i perioden betød udbygning af skolevæsenet, og der blev fra midten af 1950'erne til begyndelsen af 1960'erne opført centralskoler flere steder i kommunen". I andre kommuner får man også oplysninger om realskoler og gymnasier samt om oprettelse af tekniske skoler, handelsskoler, nye højskoler m.v. Der kan også være eksempler på oplysninger om særlige pædagogiske udviklingstræk. Under det frederiksbergske skolevæsen omtales således flere reformpædagogiske forsøg i 1920'erne og oprettelsen af landets første skolepsykologiske kontor i 1934.

Når Traps behandling af skole og uddannelse før 2007 må siges at være temmelig summarisk, er det helt anderledes for tiden efter strukturreformen i 2007. Under kapitlet *Samfund og Erhverv*, som giver en fyldig beskrivelse af samfundet i perioden 2007-ca. 2020, er der under hver kommune et større afsnit om uddannelse. Indledningsvis omtales befolkningens uddannelsesniveau i kommunen. Eksempel: Uddannelsesniveaut i Hedensted Kommune (bd. 13, s. 332-33) er samlet set lidt lavere end for landet som helhed. I 2019 havde 47,7 % blandt de 30-34-årige mænd en erhvervsuddannelse som deres højeste uddannelse. Derimod havde flere kvinder taget en mellemlang videregående uddannelse (27,4 % af kvinderne mod 11,4 % af mændene). Men samlet set havde kun 7,3 % af 30-34-årige i kommunen taget en videregående uddannelse mod 22,0 % på landsplan. Helt anderledes var tallene andre steder. I Aarhus var der således 32,6 %, der i 2019 havde en videregående uddannelse (bd. 12, s. 254).

Uddannelsesafsnittet indeholder tre dele: 1) Grundskoleuddannelse; 2) Ungdomsuddannelserne; 3) Videregående uddannelser. Der er for hver kommune en tabel, der viser antallet af folkeskoler og antallet af privatskoler og frie grundskoler samt antallet og procentdelen af elever for de to skoleformer. Der er anført tal for skoleårene 1970/71, 1986/87, 2008/09 og 2017/18. Disse tabeller giver et godt grundlag for Traps grundige behandling af skolestrukturen i de enkelte kommuner, som i høj grad har givet debat og strid i en række kommuner. Spørgsmålet om centralisering og sammenlægning af skoler kontra bevaring af de små skoler i lokalsamfundene har både spillet en rolle forud for strukturreformen i 2007 og i forbindelse med en række kommunalvalg. F.eks. valgte Hedensted at bevare sin selvstændighed frem for sammenlægning med enten Horsens eller Vejle, da man ønskede at bevare en decentral struktur med opretholdelse af de små skoler. En række kommuner har nedlagt mange små skoler, hvilket mange steder har fået forældrene til i stedet at oprette friskoler. Dette betød, at privatskolernes andel af eleverne voksede: eksempler 2017/18: Holstebro 18,1 %, Odder 26,5 % og Bornholm 34,0 %. I de seneste år

har kommunerne fundet på en ny metode til at nedbringe antallet af selvstændige skoler, nemlig ved at indføre fælles ledelse for flere skoler, men med bevaring af flere undervisningssteder. Der er også eksempler på (Holstebro og Horsens), at man har ønsket at sammenlægge skoler for at få fordelt antallet af tosprogede elever.

Omkring år 2000 var det danske uddannelsessystem overskueligt. Ungdomsuddannelserne foregik i gymnasier og HF og i erhvervsuddannelserne, de mellemlange videregående uddannelser foregik på lærer- og pædagogseminarier, sygeplejerskeskoler, ergo- og fysioterapeutskoler m.fl., og de højere videregående uddannelser på universiteter og andre højere læreanstalter. Siden er der sket en omkalfatring af uddannelsessystemet, så der både er kommet en lang række andre uddannelsesmuligheder, og samarbejdet mellem de enkelte uddannelser har i høj grad ændret sig, så det er muligt at kombinere eksaminer og kurser fra flere områder. Samtidig er der sket en sammenlægning af tidligere selvstændige institutioner, som på den måde får mulighed for at tilbyde et konglomerat af uddannelser.

Trap redegør for denne udvikling i de enkelte kommuner i uddannelsesafsnittet pkt. 2: Ungdomsuddannelserne og pkt. 3: Videregående uddannelser. Det er et meget forskelligartet billede for de enkelte kommuner, som det vil føre for vidt at redegøre for i denne anmeldelse. I nogle kommuner især dem, der indeholder en større by, tilbydes en omfangsrig vifte af uddannelsesmuligheder, mens der i andre kommuner er langt mindre muligheder. I Jammerbugt (bd. 12, s. 96-97), Thisted (bd. 12 s. 209-10) og Skanderborg kommuner (bd. 11, s. 300) er der f.eks. slet ingen videregående uddannelser; det sidstnævnte sted er der dog ikke særlig langt til Aarhus. I en række byer er der i de senere år oprettet en campus, hvortil flere uddannelser i byen er blevet henlagt.

Hvordan slipper Trap så af med at behandle de komplicerede forhold på uddannelsesområdet? Traps 6. udgave giver et glimrende øjebliksbillede af undervisningsmulighederne i de enkelte kommuner, som det ser ud i 2010'erne, men der er ingen tvivl om, at der i de kommende år vil ske flere ændringer, der markant kan forandre situationen. Hertil kommer, at Trap ved at vælge at koncentrere sig kraftigt om tiden efter strukturreformen i nogle tilfælde har sprunget led i udviklingen over. Et enkelt eksempel. I en række kommuner, hvor der tidligere lå seminarier, omtales det, at disse seminarier siden 2008 er indgået i en professionshøjskole: således Hjørring og Aalborg seminarier til University College Nordjylland (UCN) (bd. 3, s. 225 og bd. 5, s. 263 og 267) og Nørre Nissum, Skive, Silkeborg og Aarhus seminarier til VIA University College (bd. 7, s. 76 og 229, bd. 11, s. 119-20, bd. 12, s. 259 og 263) samt Frøbelseminariet til UCC (siden 2018: Københavns Professionshøjskole) (bd. 29, s. 292). Denne udvikling var foregrebet allerede med oprettelsen af Centre for Videregående Uddannelse (lov 31. maj 2000), der sammenlagde de eksisterende institutioner til nye selvejende institutioner (CVU'er) med fælles ledelse, økonomi og personale. En oversigt over CVU'erne findes i Hof- og Statskalenderen 2007,

sp. 1726. CVU'erne nævnes i Trap kun perifert i bd. 12, s. 259, men vil formentlig blive behandlet samlet i bindene om Danmark som helhed.

Udviklingen med centralisering af de mellemlange videregående uddannelser tog yderligere fart efter 2008, hvor der blev oprettet otte nye flerfaglige professions-skoler, der fusionerede med de hidtidige CVU'er og enkeltstående MVU-institutioner, som lå i samme region. Det nævnes f.eks. i bd. 12, at VIA har hovedsæde i Skejby, men har otte campusser i Region Midtjylland, og at der tilbydes i alt 60 forskellige uddannelser inden for det pædagogiske, det socialfaglige, det sundhedsfaglige og de teknisk-merkantile områder.

Skole og uddannelse i temaartikler og bokse

Brødteksten i Trap suppleres med mere dybtgående behandling i temaartikler og billedbokse. De længste temaartikler på uddannelsesområdet omhandler universiteter og andre højere læreanstalter: Aalborg Universitet (bd. 3, s. 264-66), herunder også beskrivelse af AUC's afdelinger i Esbjerg og København; desuden er der s. 124-25 en omtale og billede af AUC's hovedcampus i Aalborg Øst. I bd. 12, s. 260-63 omtales Aarhus Universitet og dets historie som Jyllands første universitet. Artiklen omhandler både universitetets opbygning, fusioner med andre læreanstalter og oplysninger om antal studerende og medarbejdere i 2018. Desuden er der afsnit om universitetets særlige arkitektur (C.F. Møller) og kunsten på universitetet. I bd. 29, s. 88-90 er der under Lyngby-Taarbæk Kommune en længere artikel om Danmarks Tekniske Universitet fra dets oprettelse som Polyteknisk Læreanstalt i 1829 og senere udflytningen til Lundtofte. I artiklen omtales også de mange fusioner efter 2007 og DTU's internationale forskningssamarbejde. I samme bind 29, s. 230 er der en artikel om Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, som siden 2007 er en del af Københavns Universitet. Blandt andre højere uddannelsesinstitutioner kan nævnes Arkitektskolen i Aarhus (bd. 12, s. 130 og 215) og CBS (Copenhagen Business School, tidligere Handelshøjskolen) (bd. 29, s. 290-91). Derimod indgår Handelshøjskolen i Aarhus sammen med bl.a. Aarhus Tandlægehøjskole og Danmarks Pædagogiske Universitet i Aarhus Universitet.

Det er ikke kun de højere undervisningsinstitutioner, der får særlig omtale. Der er en del eksempler på ældre fotografier og omtale af gamle folkeskoler. Eksempler: Elever på skolepladsen i Hæsum Skole 1916 (bd. 6, s. 210), drenge i gymnastiksalen i Hornslet Skole 1932 (bd. 9, s. 320), undervisning i husgerning på Frederiksberg Allé Skole i 1909 (bd. 12, s. 80) og frikvarter på Syvstjerneskolens i Værløse 1963 (bd. 28, s. 105). Men der er også eksempler på helt moderne skolebygninger og ny skolestruktur: Nordstjerneskolens i Frederikshavn indviet 2013 efter sammenlægning af tre byskoler (bd. 3, s. 105); samme år indviedes en ny skole i Helsingør med samme navn, Nordstjerneskolens (bd. 26, s. 132); i 2016 indviedes Frederiksbjerg Skole på Ingerslev Boulevard i Aarhus (bd. 12, s. 256).

En række gymnasier får speciel omtale. Det gælder både ældre og nyere skoler. Viborg Katedralskole får som den hidtil eneste uddannelsesinstitution den ære at levere det dobbeltsidede fotografi, som indleder kommuneopslaget (bd. 8, s. 8-9). Ved flere af gymnasierne noteres det, at skolen tilbyder andre uddannelser end de traditionelle gymnasielinjer: F.eks. indgår Thisted Gymnasium i Thisted Uddannelsescenter, der også indeholder EUC Nordvest (bd. 4, s. 209); Ikast-Brande Gymnasium rummer også IB International Baccaureate og World Academy of Sport (bd. 8, s. 214); Rungsted Gymnasium tilbyder også tre engelsksprogede studieretninger (bd. 27, s. 298). Det nye Aarhus Gymnasium på Campus Ceres-byen er en del af Aarhus Tech (bd. 12, s. 258).

Trap gengiver også billeder fra gymnasier på grund af det illustrative. Et eksempel er nyudklækkede studenters fejring af eksamen: Viborg Katedralskole (bd. 8, s. 151), Randers studenter danser om Den jyske Hingst (bd. 9, s. 136), studenterne på Høje-Taastrup Gymnasium 2018 (bd. 30, s. 42) og Tårnby Gymnasium & HF med studentervogn, hvor de studenter, der har fået karakteren 12 til sidste eksamen, må løbe bagefter vognen (bd. 31, s. 185). Et andet eksempel er vælgermøder afholdt på gymnasier: kommunalvalgene november 2017 på Helsingør Gymnasium (bd. 26, s. 267) og Frederikssund Gymnasium (bd. 27, s. 87).

Nørre Nissum Seminarium (oprettet 1892) indgik sammen med Nørre Nissum Højskole i Nissum Seminarieby. I dag indgår seminariet i VIA University College, men man kan stadig i Nørre Nissum læse til professionsbachelor som lærer. (Foto: Angelina Owino/Trap Danmark 2017, bd. 7, s. 51).

Det kunstneriske betyder meget i den nye udgave af Trap.¹ Der er f.eks. gengivet en række fotos fra gymnasieskoler på grund af det arkitektoniske eller på grund af udsmykningen. Dette gælder således f.eks. Skanderborg Gymnasiums glasfacader vendt imod skulpturparken Vokseværket fra 1992 (bd. 11, s. 260), Asger Jorns 27 meter store relief på Aarhus Statsgymnasium (bd. 12, s. 213) og Jesper Christensens otte meter lange Marselis-frisen på Marselisborg Gymnasium (bd. 12, s. 214). Eksempler på kunstneriske værker fra andre skoleformer er Henning Damgård-Sørensens relief på LO-Højskolen i Helsingør (bd. 26, s. 250), Sigurd Swanes udsmykning på Gl. Hjortespring Skole (bd. 28, s. 230) og Carl Henning Pedersens monumentale farve- og guldstrålende mosaikvæg på Grønnemose Skole i Høje Gladsaxe (bd. 28, s. 290-91).

Også andre skoleformer får særlig omtale og billeder. Her skal kun nævnes nogle eksempler fra højskolerne: Store Restrup har både været husmandsskole og højskole, men er i dag hotel og restaurant (bd. 5, s. 208), herregården Krabbesholm har siden 1907 rummet Krabbesholm Højskole (bd. 7, s. 210-11). Tilsvarende har Krogerup hovedbygning siden 1946 lagt hus til den kendte højskole oprettet af Hal Koch sammen med K.B. Andersen og Poul Nyboe Andersen (bd. 26, s. 328-29). En anden type højskole er Egmont Højskolen i Odder Kommune, som er beregnet for elever med fysisk handicap (bd. 13, s. 162-63). En række højskoler har haft svigtende elevgrundlag, og nogle af disse er endt som efterskoler. Dette gælder således Klank Højskole i Galten (bd. 11 s. 262).

Temaartikler og de udvidede billedtekster uddyber Traps dækning af emneområdet skole og uddannelse, men de bidrager også til, at tilsvarende emner ikke altid får samme behandling. Opdelingen i de mange kommunebeskrivelser betyder også, at det kan være lidt vanskeligt at få et overblik over det samlede skole- og uddannelsesvæsen, men dette kan man se frem til at få i de annoncerede to indledende bind om Danmark som helhed (bd. 1 og 2, som forventes udgivet ultimo 2021).

Den elektroniske Trap

Den største nyhed i Traps udgivelseshistorie er, at værket nu også er blevet tilgængeligt i en søgbar netudgave. På adressen *trap.lex.dk* er der foreløbig lagt en række af de først udkomne bind ind, så man via et søgefelt kan finde emner og artikler. Dette gør det særdeles let at finde rundt i det store værk. Den elektroniske indgang er også et virkelig godt hjælpemiddel til at søge i papirudgaven. Her kun et enkelt eksempel. Opslaget "rytterskole" giver henvisninger til omtale og modeltegninger benyttet til Avderød m.fl. rytterskoler (Fredensborg Kommune, bd. 26, s. 300), og omtale af en række eksisterende og nedrevne rytterskoler i Nordsjælland,

---

¹ Halvdelen af personnavnene i Trap tilhører bildende kunst eller udøvende kunstnere (Erik Nørr: Personnavne i den nye Trap Danmark i Personalhistorisk Tidsskrift 2019 s. 187-96).

på Vestegnen (bl.a. Herstedøster og -vester i Albertslund Kommune) og i Randers Kommune (Spentrup). I bd. 11, s. 256 nævnes det, at Skanderborg i 1720 blev hovedsæde for et rytterdistrikt, men områdets 24 rytterskoler er der ikke blevet plads til at nævne. Rytterskolerne bliver i 2021 genstand for ny interesse på grund af 300-års jubilæet.

Ifølge en aftale mellem Gyldendal, Gads Fond, Danske Universiteter og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab skal Den Store Danske Encyklopædi sammen med Trap og en række andre lignende værker danne grundlag for fremtidens dansksprogede "digitale platform for autoritativ viden". Der er skaffet en fireårig bevilling på finansloven, så portalen *lex.dk* kan blive etableret, og opdateringen af Den Store Danske Encyklopædi og de øvrige værker kan blive påbegyndt.

Spørgsmålet er derfor, hvorfor man stadig skal anskaffe og læse den nye Trap i papirudgave. Det er der flere grunde til. På samme måde, som 5. udgaven beskriver samfundet i 1950'erne og 1960'erne, er 6. udgaven et øjebliksbillede af Danmark, som det så ud i perioden efter strukturreformen i 2007 og frem til ca. 2020. Eller sagt på en anden måde: det er Danmark før og omkring coronavirussen. Dette tidsbillede ødelægges, så snart der sker opdateringer af teksten. Den nye udgave er meget læsbar i forhold til 5. udgave, og man kan få et godt indblik i et lokalsamfund ved at læse større afsnit i sammenhæng. Desuden er der i bindene et fremragende billedstof, så det er en glæde at bladre i bindene og læse billedtekster og tilhørende brødtekster.

Fem af bindene i den nye Trap (foto: Trap Danmark).

Erik Nørr, f. 1944, historiker, dr.phil., arkivar og seniorforsker ved Landsarkivet for Sjælland og Rigsarkivet frem til 2013. Forfatter bl.a. til bøgerne Præst og administrator (1981), Skolen, præsten og kommunen (1994), Genforeningens bedste gave (2003), Dansk Skolehistorie, bd. 2 (sammen med Christian Larsen og Pernille Sonne), 2013. Har desuden skrevet bidrag til Dansk læreruddannelse bd. 1 og 3 (1993 og 2005), Realskolen i 200 år – kundskaber og erhvervsforberedelse, bd. 1-2, 2010 samt til Reformationen i dansk kirke og kultur 1700-1914 (2017) og bidrag om lærermanglen i 1950'erne og 1960'erne bl.a. i Uddannelseshistorie 2017.